

**УНІВЕРСИТЕТ
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ**

**ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(21 вересня 2022 року)**

№80

Переяслав – 2022

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ

Рада молодих учених університету

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
**«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

21 вересня 2022 року

Вип. 80

Збірник наукових праць

Переяслав – 2022

УДК 001(477)«19/20»
ББК 72(4Укр)63
В 54

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2022. Вип. 80. 143 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Коцур В.П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Воловик Л.М. – кандидат географічних наук, доцент

Євтушенко Н.М. – кандидат економічних наук, доцент

Кикоть С.М. – кандидат історичних наук (відповідальний секретар)

Носаченко В.М. – кандидат педагогічних наук

Руденко О.В. – кандидат психологічних наук, доцент

Скляренко О.Б. – кандидат філологічних наук, доцент

Солопко І.О. – кандидат фізико-математичних наук, доцент

Юхименко Н.Ф. – кандидат філософських наук, доцент

Збірник матеріалів конференції вміщує результати наукових досліджень наукових співробітників, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів з актуальних проблем гуманітарних, природничих і технічних наук.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів і посилань несуть автори публікацій.

©Рада молодих учених університету
©Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 811.161.2'282.3

Юрій Грицевич
(Луцьк)

СТАРΟΣЛОВ'ЯНІЗМИ В ТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ
СВЯТОГО ПИСЬМА ФЕДОРА КЛИМЧУКА

Статтю присвячено розгляду старослов'янізмів у тексті перекладу Нового Заповіту західнополіською говіркою, здійсненого відомим білоруським мовознавцем-діалектологом Ф. Климчуком. Детально прокоментовано фонетико-словотвірні ознаки старослов'янізмів.

Ключові слова: старослов'янська мова, Новий Заповіт, переклад, фонетика, звукосполука, словотвірні форманти, говірка.

The article analyzes the Old Slavonic words in the text of the translation of the New Testament into the Western Polissian dialect, carried out by the famous Belarusian linguist and dialectologist F. Klimchuk. The phonetic and word-forming features of Old Slavonic words are commented in detail.

Key words: Old Slavonic language, New Testament, translation, phonetics, sound composition, word-forming formants, dialect.

*Божественні слова треба перекласти мовами народів,
щоб дійшло до адресатів.*

Станіслав Єжу Лец (Stanisław Jerzy Lec, 1909-1966)

За словами українського педагога, поета-романтика, філолога, поліглота Пилипа Морачевського (1806-1879), «кожен народ, що має власну літературу, прагне мати переклад Біблії своєю мовою з огляду на значущість цієї книги. Переклад засвідчує належний рівень культури народу... [цит. за: 1, с. 51]. Апостол Павло в Першому посланні до коринфян наголошував: «Як говорить хто чужою мовою, той не людям говорить, а Богові, бо ніхто його не зрозуміє, і він духам говорить таємне... Як говорить хто чужою мовою, той буде тільки самого себе, а хто пророкує, той церкву буде... Бо коли я молюся чужою мовою, то молюся дух мій, а мій розум без плоду! Але в Церкві волю п'ять слів зрозумілих сказати, щоб інших навчити, аніж десять тисяч слів чужою мовою!» (Новий Заповіт, глава 14: 1–28).

Мовознавці неодноразово зосереджували вістря дослідницької уваги на особливостях перекладу конфесійних текстів як матеріалу для вивчення мовних особливостей певного історичного періоду. Зокрема відома едиторка українських писемних пам'яток І. П. Чепіга підкреслює: «Для вивчення мови певної епохи чи закономірностей розвитку лінгвістичних процесів перекладні конфесійні тексти дають матеріал такого значення, який не може бути почерпнутий з пам'яток оригінальних. З одного боку, ці тексти являють собою пам'ятки, абсолютно однакові за змістом, ті самі думки в них передано в однаковій послідовності. З іншого боку, перекладалися й переписувалися такі тексти різними людьми, що походили з різних територій, по-різному володіли літературною мовою, відбивали різні мовні тенденції й смаки й різні літературні манери, належали до різних писарських шкіл тощо. Таким чином, перекладні конфесійні тексти є ніби результатом заданого епохою змагання, що показує різні варіанти вирішення тих самих завдань» [4, с. 26].

Окремою сторінкою в історії новітніх перекладів Книги Книг стала спроба білоруського діалектолога Ф. Д. Климчука надати Святому Письму живомовних особливостей берестейської говірки с. Симоновичі. Послідовна передача особливостей рідної для перекладача говірки на всіх мовних рівнях дає змогу оцінити цей та інші переклади

Ф. Д. Климчука як успішний експеримент створення нової літературної мікрмови на основі західнополіського діалекту.

Мета дослідження – виявити й охарактеризувати вживання старослов'янізмів, виділених за фонетичними та словотвірними ознаками в перекладі Нового Заповіту західнополіською говіркою, здійсненого Федором Климчуком.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Село Симоновичі знаходиться на 10 км північніше від м. Дрогичина Брестської області. Перша згадка про нього в писемних джерелах датується 1452 р. Видатним уродженцем с. Симоновичі став Федір Данилович Климчук (27.02.1935–22.10.2018), старший науковий співробітник Інституту мовознавства імені Якуба Коласа НАН Білорусі, який опублікував чимало праць із детальним аналізом різних структурних рівнів говірки рідного населеного пункту. У 1973 р. Ф. Д. Климчук захистив кандидатську дисертацію «Да лінгвагеаграфіі Заходняга Палесся (фанетыка чатырох палескіх гаворак)». Відомі широкому науковому загалу й окремі його публікації у вигляді статей-фіксацій зразків фольклору с. Симоновичі. У 2010 р. побачив світ *magnum opus* авторитетного мовознавця, залюбленого в поліські говірки, – переклад майже всього Нового Заповіту рідною говіркою. Ось як характеризує власну методологію перекладацького процесу сам транслятор: «Переклад здійснювався невеликими шматочками. Зазвичай перекладався один вірш. Іноді трохи більше. Текст прочитувався. Потім я подумки переміщався до Палестини першої половини I століття н. е., тобто ніби ставав безпосереднім спостерігачем тих подій, які описані в Новому Заповіті. Знову подумки переміщався до Симоновичів початку XX ст. І подумки розповідав своїм землякам, представникам старшого покоління, побачене. Потім це «повідомлення» записував. При перекладі використовував тексти Нового Заповіту старослов'янською, російською, білоруською, українською, польською мовами. Виявив свого роду цілющу властивість перекладу. Якщо ввечері було перекладено хоча б один вірш, після цього всю ніч був чудовий продуктивний сон та чудовий настрій. Якщо виникав хворобливий стан, я звертався до перекладу Євангелія – перекладав один-два вірші. Хворобливість минала. Особливо помітним був прояв цілющих властивостей, коли перекладав 4 основні Євангелія (від Матвія, від Марка, від Луки, від Іоанна)» [2].

Перекладний текст Ф. Климчука характеризується цілковитою орієнтацією конфесійного стилю на власне говіркові ресурси.

Старослов'янізми, яких у тексті Нового Заповіту в перекладі Ф. Климчука виявилось небагато, вирізняються за такими ознаками:

1) неповноголосі звукосполуки [ра], [ла]: «*І хто напоїить одного з гэтых малы'х, дасьць ёму хоч кубок холóднэйі воды', як учыніковы, напра́вду кажэ вам: ны стрáтыть свэ'йй нагрáды*»¹ [3], «*Алэ' вытэ' любітэ свойіх ворогы'в, і робітэ добрò йім, і поэчы'йтэ, ны ждóчы од ііх ныц; і бóдэ вам нагрáда вылы'ка, і бóдытэ сына́мы Всэвы'инёго, бо Вин дóбрыі і до ныодд'чных, і до нычóгых*» [3], «*І пудыйшо́вышы, Ісус сказа́в йім: «Дана Мыні вся'ка вла́сть на нэ'бы і на зымні»* [3], «*І вы'йшовшы с крайі́в Ты'рськых і Сыдо́нськых, Ісус знов пошо́в до мо́ра Галы́лэ'йського чы'рыз Дысытыгра́дде*» [3], «*Бо Давы'д, послужы'вши в свій чяс Бóжуй во́лі, зопочы'в, судосы'вся с прэ'дкамы свойімы і позна́в прах. А Той, Когó Биг воскресы'в, ны позна́в пра́ху*» [3], «*Зáрэ пускáйіш слугу́ Свогò, Влады'ко, по Твоё'му сло́вы, з міром*» [3], «*В Лы'стры оды'н чоловік, якы'й ны владі́в нога́мы, сыді́в, бо роды'вся крывы'м і ныкóлы ны ходы'в*» [3];

2) звукосполука [ра] на початку слова перед наступним приголосним: «*Ісус йім отказа́в: «Напра́вду, напра́вду кажэ вам: ка́жон, хто грышы'ть, той раб грыха́»* [3];

¹ Тут і далі в тексті статті цитати з ілюстративним мовним матеріалом подано за виданням: Новый завет Господа нашего Иисуса Христа. (Еванг. от Матфея, от Марка, от Луки, от Иоанна; Деян. св. Апостолов; 1-е Посл. св. Ап. Павла к Коринфянам). Перевод на западнополесский говор. [Електронний ресурс]. URL: http://druzi.by/?page_id=54

3) складні слова з першими компонентами **благо-, бого-**: «Анє'л, ввийшовшы до Йїї, сказав: «Радній, **Благодатна**, Господь с Тобю!» [3], «Одны' казали: «Шо хочэ сказаты гэ'той болботун?», а другы: «Здаецьця, вин проповідуе про чужы'х богы'в, бо вин йїм **благовысты'в** про Ісуса і воскресінне» [3], «А на другый дэнь Павэл і мы, ты'їі, шо булы' з йїм, вы'бравшысь, прышлы' в Кысарю, і зайшовшы в хату **благовісника** Пылы'па, які'й був оды'н с сімі дья'конув, осталысь у єго» [3], «Мужы'к ныхай **благотворы'ть** свою' жи'нку, гэ'так сáмо й мужы'ка жи'нка» [3], «**Благословлє'ный** той, шо идэ у ймэ'нне Господне! Осанна в высокому!» [3], «Булó в йїх і дэ'кылькó ры'бынок: **поблагословы'шы**, Вин сказав роздаты і йїх» [3], «Тоды' пэришосвящчє'нник розодрав одэ'жу на собі і сказав: «Вин зныважє'е Бóга: нáшо нам шчэ свідкы? От жэ вытэ' чулы **богознывагу** Єго» [3], «Слыты'їі станóвляцьця выдúшчымы, і крывы'їі ходять прóсто, прокажóны очышчя'юцьця і духы'їі чують, мэ'ртвы воскресают, а стáрці **благовыствúють**» [3];

4) словотвірні форманти:

а) префікси: **од-, со-, пре- (при-)**: «Вин сказав йїм на гэ'тэ: «Правда, Лья' мусыть прыты' впырідж і всэ прышыховаты. І ля Сы'на Людськóго, як напы'сано про Єго, трэ'ба мнóго **одпокутуваты** і бúты зныважаному» [3], «**І ны сотворы'в** Вин там нья'кых чúдэй вылы'кых з-за йїх нывіры» [3], «А Вин йїм отказав: «Чы ны чыталы вытэ', шо Той, хто **сотворы'в** на почя'тку людэ'ї, то **сотворы'в** йїх мужы'ком і молоды'цію» [3], «Як прышла субóта, то Вин став гучы'ты в храмы. І мнóго с тых, шо слúхалы Єго, то дывовалысь і говоры'лы: «Скыль гэ'то в Єго? І шо за **прымудрóсть** дана Ёму?»» [3];

б) суфікси: **-ник-, -тель, -ость, -иц(я), -ств(о), -ець, -тв(а)**: «І ны зовітэ **одуковалныкамы** (настáвнікамы), бо оды'н у вас **Одуковалнык** (Настáвник) – Хрыстóс» [3], «Гóрэ вам, **кнїжныкы і фарысєїі, криводúшныкы**, шо хлáмайітэ хаты' **вдовыцєй** і дóвго мóлытэсь напокáз: за гэ'тэ мáтымытэ суд **тя'жскый**» [3], «Тоды' **тысячоначя'льник**, пудыйшовшы, забрав єго і прыказав скóваты двымá лынцюгáмы, і став допы'туваты: хто вин і шо зробы'в?» [3], «Гэ'тэ мóжэ засвідчыты про мынэ' **пэришосвящчє'нник** і всі старэ'їшыны, од які'х я взяв пысьмó до браты'в, шо жывúть в Дамáску» [3], «А **пэришосвящчє'нник** Онáній, шо стоя'в пы'рыд йїм, прыказав бы'ты єго по губáх» [3], «**Учынік** ны вы'жчыі за **учітіля**, і слугá ны вы'жчыі за **господаря'** свогó» [3], «Бо допіро в Давы'довому місты роды'вся Вам **Спасітель**, які'ї е Хрыстóс Господь» [3], «Тэ'ю порóю прыхóдыть Іоáнн **Хрыстітель** і гúчыть Закóну Бóжому в пусты'ні Іудєйськуй» [3], «**Учітель!** Мы знайімо, шо Ты справыдлы'вый і правды'во про Бóжу дорóгу гúчыш, і ны дбáйїш шоб кому' догоды'ты, бо ны ды'высся ны на якэ' облы'ччэ» [3], «**І опрáвдана прымúдрость** всімы йїї дытьмы» [3], «І прышовшы на Свою' бáтьковичыну, гучы'в йїх в йїхому храмы, то воны' дывовалысь і говоры'лы: «Скыль у Єго такáя **мúдрость** і такáя миць?» [3], «Чы'рыз завсідышну **мылосэ'рность** Бóга нáшого, якэ'ю навідав нас Зы'ход з высоты'» [3], «І бúдэ тобі **радость і высєлóсть**, і мнóго хто бúдэ рад, шо вин роды'вся» [3], «Поклы'кавышы свойїх учынікы'в, Ісус сказав йїм: «Напрáвду вам кажú, шо гэ'та бідна **вдовы'ця** положы'ла найби'льш за всіх, шо клáлы в скарбінку» [3], «Є'сын купы'в **плашчаны'цю**, зняв Єго, обмотав **плашчаны'цію** і положы'в Єго в гроб, які'ї був вы'довбанный в скалі» [3], «І наглядáючы за Йїм, пудослáлы шпїє'нув, які'їі, прытворы'высь прáвыднымы, могли' б зловы'ты Єго на якому-нэ'будь слóвы, шоб оддаты Єго ля **начя'льства** і влáсьці стáршого» [3], «Ты вжэ трáтыш рóзум, Пáвэл! Вылы'ка нагúка доводыть тыбэ' до **бызроссúдства**» [3], «Як ля гы'нчых я ны Апóстол, то ля вас Апóстол; бо пычя'ть мógó **апóстольства** – гэ'то вытэ' в Гóсподовы» [3], «І ты, Выфлыєм, зымня' Іудына, нычы'м ны горішыі за **воевóдства** Іудыны, бо с тыбэ' вы'їдэ **Вырховóдєц**, Які'ї вы'ратуе нарóд Мий Ізраїльськый» [3], «Бо кáжон огнєм посóлыцьця, і кáжна **жэ'ртва** сы'льлю посóлыцьця» [3], «А Анє'л сказав єму: «Ны би'їся, Сахарку; бо почúта **молітва** твоя', і жи'нка твоя' Саве'та прывидэ' тобі сы'на, і дасы' єму ймэ'нне Іоáнн» [3], «Алэ' пожóнны лю'дэ єго **госудáрства** нынавы'дылы єго» [3], «На другый дэнь бáчыть Іоáнн, шо идэ до Єго Ісус, і кáжэ: «От **А'гнєц** Бóжый, Які'ї бырэ' на Сыбэ' грїх нáшого світа» [3], «Бо хто жнэ, той бырэ' плáту і шэ получя'е нагрáду, шоб міты вічнэ жы'тте, то і сывáк, і

жнэць будуть рады» [3], «А в Капырнаумы був оды'н цародворэць, в яко́го був сын няду́жый» [3], «Гэ'так са́мо був дру́гий, ста́рэць, зва́вся Ла́зор, шо лыжся'в в ёго́ пуд ворітьмы ввэсь в струпака́х» [3], «Алэ' як я ны зна́тыму, шо зна́чяць слова́ то я ля то́го, шо гово́рыць, – чужопа́нэць, і той, шо гово́рыць, ля мэ'нэ – чужопа́нэць» [3].

Отже, старослов'янськи оздоблюють мовну тканину аналізованого перекладу, надають особливої молитовно-сакральної патетики, створюють піднесене, урочисте звучання, зрідка виконують просто номінативну функцію. Переклад Нового Заповіту Ф. Климчука, зорієнтований на живомовну традицію, семантичне й стилістичне багатство лінгвістичних ресурсів рідної говірки, оцінюємо як високоякісний із мовного погляду, зважаючи на добір найбільш оптимальної словоформи. Лексичний потенціал говірки виявився цілком придатним для досконалого відтворення біблійного змісту.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ботвин Т. М. Українські переклади Біблії XIX–XX століть: лінгвокультурологічний аспект : дис... д-ра філософії в галузі гуманітарних наук зі спеціальності 035 Філологія (українська мова). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2020. 198 с.

2. Климчук Ф. Д. «Новый Завет» в переводе на западнополесский говор. URL: https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no34_ses/pp.207-215.pdf (Дата звернення: 17.09.2022).

3. Новый завет Господа нашего Иисуса Христа. (Еванг. от Матфея, от Марка, от Луки, от Иоанна; Деян. св. Апостолов; 1-е Посл. св. Ап. Павла к Коринфянам). Перевод на западнополесский говор. URL: http://druzi.by/?page_id=54 (Дата звернення: 08.08.2022).

4. Чепіга І. П. Пересопницьке Євангеліє – унікальна пам'ятка української мови. *Пересопницьке Євангеліє 1556–1561. Дослідження. Транслітерований текст. Словопоказчик* / Уклад.: І. П. Чепіга; Л. А. Гнатенко; Наук. ред. В. В. Німчук; Ред. кол.: О. С. Онищенко (голова), Л. А. Дубровіна (заст. голови), Г. В. Боряк, Н. М. Зубкова, В. В. Німчук, М. М. Пещак, Р. Процик, В. М. Русанівський, В. А. Широков. НАН України. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут української мови; Український мовно-інформаційний фонд. Київ, 2001. С. 13–54.

УДК 811.111:33

*Оксана Кечеджі
(Дніпро)*

КРЕАЦІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ (СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Стаття присвячена утворенню та функціонуванню семантичних англомовних економічних неологізмів. Розглянуто механізми семантичної деривації та особливості перекладу зазначеного пласта лексики. Особлива увага приділяється метафоричному та метонімічному механізмам.

Ключові слова: вокабуляр, лексичні інновації, семантичні неологізми, метафора, метонімія, деривати.

The article is devoted to the formation and functioning of semantic English economic neologisms. Mechanisms of semantic derivation and peculiarities of translation of the specified layer of vocabulary are considered. Special attention is paid to metaphor and metonymy processes.

Key words: vocabulary, lexical innovations, semantic neologisms, metaphor, metonymy, derivatives.